

Twitler ve Sokaklar: Sosyal Medya ve Günümüzün Eylemciliği

(Tweets and Streets: Social Media and Contemporary Activism) – Paolo Gerbaudo –
Pluto Press, London, UK, 2012.

Değerlendiren: Niyazi KARABULUT

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
Konya, Türkiye, nkarabulut@erbakan.edu.tr

Kitap Değerlendirmesi / Book Review

Makale Bilgileri

Makale Geçmişi

*Geliş:*13.09.2019

*Kabul:*02.10.2019

*Yayın:*05.12.2019

ÖZET

Yoğun rekabetin yaşandığı piyasalarda, yetkinlik sahibi ve yüksek motivasyonlu insan kaynağı en önemli değer haline gelmektedir. İşletmeler kaynaklarını güvence altına almak ve rasyonel bir şekilde değerlendirebilmek için doğru iş gören grubuna ihtiyaç duymaktadırlar. Diğer üretim faktörlerine nazaran insan kaynaklarının taklidi ve ikamesi zor olmakla birlikte işletmelerin sürdürülebilirliği insan kaynaklarını ustaca kullanmasına bağlıdır. Bu nedenle çalışanlarının değerini, belirleyen, ölçen ve elde edilen verileri işletme ile ilgili bilgi kullanıcılarına ileten insan kaynakları muhasebesi önem kazanmaktadır. İnsan kaynakları muhasebesi ile işletmelerin insan kaynakları değerinin somut rakamlarla ifade edilmesi ve kullanılacak yöntemlerin belirlenmesi son yıllarda yapılan araştırmalarda sıklıkla gündeme gelmektedir.

Çalışmanın amacı “İnsan Kaynakları Muhasebesi” kavramına ve insan kaynakları değerini ölçmede kullanılan yöntemlere değinerek, işletmeler açısından bu uygulamaların farkındalığını arttırmaktır. Bu kapsamda çalışmada özellikle bu yöntemlerden Hintli işletmeler tarafından yoğun olarak kullanılan “Lev ve Schwartz Modeli” ayrıntılı olarak incelenmiştir. Modelin uygulanabilirliği bir işletmeden alınan verilerle örneklendirilerek, şirketlerin mali tablolarında nasıl gösterilebileceğine ilişkin tartışma ve önerilerde bulunulmuştur.

GİRİŞ

Sosyal medya, geleneksel medyanın sunduğu haberdar etme ve bilgi dolaşımını sağlama fonksiyonlarına ek olarak kullanıcılarına bir etkileşim alanı oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra bilginin daha hızlı ve doğrudan dolaşımı da sosyal medyayı öne çıkaran önemli bir faktör olmaktadır. Bu kapsamda sosyal medya insanlara haber ve bilgilere ulaşma imkânı sağlamanın ötesinde özellikle siyasal ve toplumsal olaylara hızlı bir şekilde tepki gösterebilme ve

örgütlenme fırsatlarını da tanımaktadır. Özellikle dünya çapında çok geniş bir kullanıcı sayısına sahip olan Facebook ve Twitter gibi kanallar günümüzde önemli bir örgütlenme ve toplumsal tepki üretme alanı özelliği kazanmışlardır. Yakın dönemde gerçekleşen büyük çaplı kitle hareketlerinin altyapısı da incelendiğinde sosyal medya ile sokak eylemleri arasındaki bağlantı kolayca gözlemlenebilmektedir. Gerbaudo'nun 2012 yılında Pluto Press tarafından Londra'da yayımlanan ve 2014 yılında Osman Akınhay tarafından "Twitter ve Sokaklar: Sosyal Medya ve Günümüzün Eylemciliği" olarak Türkçe'ye çevrilen çalışması da temel olarak sosyal medya ile toplumsal hareketler arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Eserin yazarı Paolo Gerbaudo King's College'da Dijital Kültür ve Toplum alanında çalışmalar yürüten bir akademisyen olmasının yanında Londra Dijital Kültür Çalışmaları Merkezi'nin de koordinaörlüğünü yürütmektedir.

Toplamda 208 sayfadan oluşan eserde konu, giriş ve sonuç bölümleri dahil olmak üzere 7 bölüme ayrılarak işlenmektedir. Özel olarak Twitter ve Facebook'un sokak hareketlerinde oynadığı roller; 2011'de Mısır'da gerçekleşen Tahrir Meydanı, İspanya'da gerçekleşen Öfkeliiler Hareketi ve ABD'de gerçekleşen Occupy Wall Street eylemleri üzerinden değerlendirilmektedir. Bu bağlamda yazar sosyal medyanın yükselişi ile 21. Yüzyılın yeni eylem biçimlerinin ortaya çıkışı arasındaki bağlantıyı çözümlenme amacındadır. Bu amaçla yukarıda ismi geçen 3 sokak hareketine katılmış olan 80 kişiyle yerinde mülakat yapan yazar, aynı zamanda Facebook sayfaları ve Twitter paylaşımları üzerine de bir tarama yaparak çalışmanın yöntemini oluşturmuştur.

Eserin giriş bölümünde halk hareketlerine katılan eylemcilerin sosyal medyayı eylemleri harekete geçirme aracı olarak nasıl kullandıkları incelenmiştir. Sosyal medyanın eylemlerin "koreografisinin" oluşturulmasında en önemli kanal olarak kullanıldığı ifade edilmiştir (Gerbaudo, 2012; 4). Her ne kadar eylemlerin dünya çapında yankı bulmasında şehirlerin en önemli meydanlarının işgal edilmesi sosyal medyanın bilgi yayma fonksiyonundan daha önemli bir yer tutuyor olsa da eylemlerin duygusal ve ideolojik zemininin hazırlanmasında en önemli rolün sosyal medyaya düştüğü iddia edilmiştir. Bu iddianın savunulması için ise yazar, daha önceden Manuel Castells, Antonio Negri ve Michael Hardt gibi akademisyenler tarafından ortaya atılmış olan "kümelenmeler" ve "ağlar" gibi kavramlar üzerinden bir değerlendirmede bulunarak yeni eylem biçimlerinin sanıldığı gibi "kendiliğinden" yahut "lidersiz" olmadıklarını bunun yerine "yumuşak" yahut "akışkan" bir liderlik tarzına sahip olduklarını ifade etmektedir (Gerbaudo, 2012; 15). Giriş bölümünden sonra devam eden beş bölüm; bu savın temellendirilmesi, seçili halk hareketleri üzerinden örneklendirilmesi ve yapılan nicel değerlendirme sonucunda analiz edilmesi üzerine inşa edilmiştir.

Eserin "Dostça Yeniden Bir Araya Gelişler: Sosyal Medya ve Bir Araya Gelmenin Koreografisi" (Gerbaudo, 2012; 18) başlıklı birinci bölümünde, yeni halk hareketlerinin kendiliğinden değil sosyal medyanın da etkisiyle oluşan duygusal temelli bir mobilizasyon süreciyle ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Özellikle son dönem halk hareketlerinin sembolik olarak önemli görülen kamusal alanlarda gerçekleştirilmesinin ve tek bir alanda toplanmaya yönelik koreografisinin dışardan gözlemlenebilen bir durum olduğunu düşündüğümüzde yazarın kendiliğindenliğe karşı duruşunun haklı olduğunu ifade edebiliriz. Zira hem Tahrir hem de Wall Street eylemlerinde, önceden dizayn edilip tüm eylemcilere bildirilen bir eylem düzeni olmadığına göre katılımcıların hareket düzenini belirleyen bir akışkanlıktan ve koreografiden söz etmek yerinde olacaktır. Bu noktada yazarın ifade ettiği sosyal medyanın etkileşim gücüyle ortaya çıkan akışkan liderlik ifadesinin bu durum için uygun olduğu sonucuna varılabilmektedir. Zira sosyal medyada tepkinin büyümesine öncülük eden Facebook ve Twitter kullanıcıları her ne

kadar liderlik görevini üstlenmiyor gibi görünseler de ortak bir tepkinin oluşmasında itici güç oluşturarak tepkinin kamusal alanlara taşınmasında önemli rol oynamışlardır.

“Biz Yorum ve Beğeni İnsanları Değiliz: Shabab-Al-Facebook Devrimci Birleşmesi” (Gerbaudo, 2012; 48) başlıklı ikinci bölümde sosyal medyanın 2011’de Mısır’da Mübarek’e karşı gerçekleştirilen eylemlerdeki rolü tartışılmaktadır. Facebook Gençliği (Shabab-Al-Facebook) olarak adlandırılan eylemci grubun farklı Facebook gruplarında Mübarek karşıtı tepkiyi yükseltmeleri sonucunda tepkinin Tahrir Meydan’ına taşındığı ifade edilmektedir. Burada yazar, Facebook’ta yükselen tepkinin kamusal alandaki birleşmeye ön ayak olduğunu ve bu tepkinin sosyal medyada gerçekleşmesinden dolayı Mübarek rejimi tarafından engellenemediğini, tepki gösterenler arasındaki iletişimin koparılamadığını belirtmektedir. Sosyal medyadan kurulan etkileşimin kısıtlanmasının zor olması, bireysel olarak farklı kişiler tarafından ortaya konulan tepkilerin ortak bir tepkiye dönüşmesini kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla Mübarek karşıtı eylemlerin kamusal alana taşınmasında sosyal medyanın rolünün, yazarın belirttiği gibi, belirleyici olduğu gözlemlenebilmektedir. Gerbaudo, Mısır’da gerçekleşen eylemler ile sosyal medya arasındaki ilişkinin bir diğer önemli boyutunun ise daha sonrasında batıda gerçekleşen eylemlerde bu ilişkinin örnek alınması olduğunu da vurgulamaktadır.

“Biz Facebook’ta Değil Sokaklardayız: Öfke Hasadı” (Gerbaudo, 2012; 76) başlıklı üçüncü bölümde sosyal medyanın 2011 yılında İspanya’da gerçekleşen Öfkeli Hareketi’ndeki rolü tartışılmaktadır. Yine bireyler bazında dağınık olarak sosyal medya vasıtasıyla hali hazırda gösterilmekte olan öfkenin, kamusal alanda nasıl bir araya getirildiği ve daha sonrasında Puerta del Sol meydanında toplanan protestoların devamlılığının sosyal medyadan nasıl sağlanmaya çalışıldığı anlatılmaktadır. Bu kısımda yazar, İspanya örneğinde özellikle ele geçirilen Puerta del Sol Meydanı’ndan Twitter ve Facebook vasıtasıyla yapılan canlı yayınların ve diğer video paylaşımlarının eyleme destek verenlerin ve sempati duyanların meydana toplanmasının kolaylaştırılması açısından büyük bir önemi olduğundan bahsetmektedir. Öfkeli olan bireylerin dikkatlerinin meydana toplanması açısından meydana yaşanan hadiselerin canlı olarak sosyal medyadan aktarılmasının duygusal bir zemin oluşturmada da etkili olacağı düşünüldüğünde bu noktada da yazarın savlarının geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Mısır’daki eylemler sonrasında, oradaki sosyal medya pratiklerinde yaşanan tecrübenin de etkisiyle İspanya’da sosyal medyanın daha aktif bir şekilde kullanıldığı ifade edilebilir.

Eserin “Bir Devrim Başlat(ma)mış Hashtag: %99’a Varan Emekçiler” (Gerbaudo, 2012; 102) başlıklı dördüncü bölümünde yine 2011 yılında ABD’de gerçekleştirilen Occupy Wall Street (Wall Street’i İşgal Et) eylemleri ile sosyal medya arasındaki ilişki incelenmektedir. Önceki örneklerden farklı olarak Wall Street eylemlerinde sosyal medyanın duygusal zemin oluşturmadaki başarısızlığı ve tepkiyi kamusal alanlara taşımaktaki eksiklikleri bu bölümde öne sürülmektedir. Nitekim eylemciler kamusal alanlarda toplanmadan önce sosyal medya üzerinden yapılan çağrının uzun bir süre karşılıksız kalması bu durumu doğrular niteliktedir. Ancak Gerbaudo burada sosyal medyanın rolünün bu kez de eylem alanında yaşananların yayınlanması ve geniş kitlelere ulaştırılması ile eylemin bir uzantısı olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Zira diğer örneklerde olduğu gibi eylemlerin katılımcı sayısı beklenenin üstünde bir seviyeye ulaşamamış olsa da eylemler dünya çapında büyük yankı uyandırmış ve amacına ulaşmıştı. Özellikle biz %99’uz söyleminin sosyal medyada uzun süre kalıcı olması sokak eylemine de farklı bir boyut kazandırmıştır.

Sosyal medya ile daha önce verilen tüm örneklerin ilişkisi üzerine karşılaştırmalı bir analize yer verilen beşinci bölümün başlığı “Beni Takip Et Ama Sana Yol Göstermemi Bekleme: Akışkan Örgütlenme ve Koreografik Liderlik” (Gerbaudo, 2012; 134). Bu bölümde yazar kendi üretmiş olduğu “bir araya gelmenin koreografisi” (Gerbaudo, 2012; 135) ifadesini inceleme yaptığı örnekler arasında bir karşılaştırma yaparak açıklamaktadır. Günümüzde meydana gelen halk hareketlerinin sosyal medyanın etkisiyle akışkan ve informal bir liderlik yapısına sahip olduklarını, iddia edildiği gibi lidersiz olmadıklarını ve etkileşimli karakterleri sayesinde koreografik olarak biçimlendiklerini ifade etmektedir. Facebook ve Twitter’ın insanların ortak paydada buluşmaları, tepkilerini ortaya koymak için iç koordinasyonu sağlamaları ve toplanma yeri olarak belirlenen meydana bir araya gelmeleri için birer araç olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Burada ortaya çıkan örgütlenmenin önceden planlanmamış ve herhangi bir ideolojiye bağlı gruplar tarafından organize edilmemiş olması ise bu yeni eylem biçiminin en önemli özelliği olarak ifade edilmektedir.

Son olarak, sonuç bölümünde geçmiş yıllardaki eylem pratikleri ile sosyal medya etkisi ile yenilenmiş olan eylem pratikleri arasında karşılaştırmalar yapılarak sosyal medyanın etkileri ortaya konulmaktadır. Çalışmada görüşme yapılan kişilerden elde edilen verilerin nicel bir analizine de yer verilen bu son bölümde yeni eylem biçimlerinin iletişim, örgütlenme, bir araya gelme ve liderlik özellikleri bağlamında ne tarz farklılıklar gösterdiği ortaya konulmaktadır. Ancak yazarın da kitabın farklı kısımlarında yer verdiği üzere çevrimiçi örgütlenmeler yahut sosyal medya aktivistliği kamusal alanlardaki krizlere çare bulmak için tek başına yeterli olmayan yöntemler olarak görünmektedirler. Sosyal medyada ortaya çıkan tepkinin meydanlarda dile getirilmesi sosyal medyanın bir ateşleyici görevi gördüğünü bize gösteriyor olsa da eylemlerin başarısının yahut başarısızlığının sosyal medyaya bağlanabilmesi oldukça zordur. Bu durumdan ötürü sosyal medya ile halk hareketleri arasında su götürmez bir ilişki olduğu kabul edilmekle birlikte bu ilişkinin sonucunda elde edilen çıktı üzerinde bir değerlendirme yapmak her zaman sağlıklı ve net bir sonuç vermeyecektir.

Eserin gidişatı ve olayları inceleme yöntemi bağlamında, halk hareketlerinin belirli ideolojik temellerden koparak halkın ortak düşüncelerini yasıtmaya yöneldiğinin bir mesaj olarak verilmeye çalışıldığı gözlemlenebilmektedir. Ancak ifade edilmelidir ki sosyal medyada paylaşılan içerikler ve çağrılar her zaman ideolojik bir altyapıdan yoksun değildirler. Yani sosyal medyadan örgütlenme fitili ateşlenen hareketlerin belirli ideolojilere bağlı olmadığını, halkın çoğunluğunun tepkisini yansıttığını ve doğru yönlendirmeler ortaya çıkarttığını söylemek mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında eser her ne kadar eylemlere tarafsız bir bakış açısı ile yaklaşıyor olsa da ortaya koyduğu düşünceler bakımından belli bir tarafa doğru meyil gösterdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca sosyal medya yahut çevrimiçi toplantı yoluyla bir araya gelindiği ifade edilen eylemlerden seçilen eylemcilerle yapılan görüşmelerden çıkan bir sonuç, üçüncü bölümün başlığında da yer aldığı üzere, eylemcilerin kendilerini yalnızca beğenen ve yorum yapan kişiler olarak değil meydanlarda da tepkilerini gösteren kişiler olarak görmeleridir. Yazarın da sonuç bölümünde belirtmiş olduğu üzere, eylemlerin ilk adımlarını sosyal medyadan atmış olan eylemcilerin neredeyse hepsi kendilerinin çevrimiçi birer topluluk olmadıklarını aksine gerçek aktivistler olduklarını savunmaktadırlar. Yani eylemciler sanal birer aktivist olarak algılanmaktan, internet üzerinden örgütleniyor olarak algılanmaktan ve mobilizasyonlarını internete borçlu olduklarının düşünülmesinden çekinmektedirler (Gerbaudo, 2012; 52-55).

Sonuç olarak kısaca belirtmek gerekir ki, eserde sosyal medyanın günümüz eylem

biçimlerinde ve halk hareketlerinde ne kadar etkili ve belirleyici bir rol oynadığı açıkça ortaya konulmaktadır ancak yeni medya aktivistler tarafından aktif olarak kullanılmasına rağmen hala tam olarak bir eylem alanı olarak meşruiyetini kazanamamıştır. Eserde bahsedilen eylemlerin gerçekleştiği ve eserin yayınlandığı dönemlerden bugüne geçen süreçte sosyal medyada devletler tarafından hukuki olarak alınan önlemler de göz önünde bulundurulduğunda, günümüzün yeni eylem biçimlerinin oluşmasında sosyal medyanın ne kadar öne çıktığı ve bir tehdit arz etmekte olduğu da gözlemlenebilmektedir. Bu tehdit daha önceden sokaklarda örgütlenen eylemlerin artık sanal ortamlarda devlet kontrolünden daha izole bir şekilde örgütlenebiliyor olmalarından tutun sosyal medya vasıtasıyla eylemlerin daha fazla tepkiye yol açmasına kadar birçok çerçevede değerlendirilebilir.

Eser 2012 yılında yayınlanmış bir eser olması nedeniyle bugüne kadar birçok farklı alanda bir referans noktası olarak kullanılmıştır. Literatürde internet ve özellikle sosyal medya dünyasının siyasi hayat ve siyasi hareketler bağlamında incelenmesi açısından çokça kaynak gösterilen bir eser konumuna erişmiştir. Sosyal medyanın seçim kampanyalarında kullanımında nasıl bir misyon üstlendiğine dair çalışmalarda (Dollbahum, 2017; Gaber, 2017; Samuel-Azran & Yarchi, 2018) çokça referans alınan bir eser olması ise dikkat çekmektedir. Türkçe çalışmalarda da az da olsa bahsedilmiş olan eser, özellikle Gezi Parkı eylemlerinin eserde bahsedilen eylemlerde gerçekleşen sokak hareketleri ile sosyal medya arasındaki ilişkileri yansıtır yansıtmadığı üzerine bir karşılaştırma aracı olarak kullanılmıştır (Irak, 2015; İnceoğlu, 2015; Korap Özel & Deniz, 2015; Güven, 2018; Erkmén vd., 2019; Kıyan, 2019). Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojilerinin, internetin ve sosyal medyanın siyasal hayata, sokağa ve gündelik hayata etkileri ile ilgili yapılan çalışmalarda da bir kaynak olarak kullanılmıştır (Durdağ, 2017; Karlıdağ, 2017; Işık vd., 2018). Bu kapsamda eserin hali hazırda bir kaynak olarak kullanıldığını ancak kullanım alanınının sınırlı bir alanda sıkışıp kaldığını da ifade etmek mümkündür. Zira eserin siyasal hayata ve sosyal medyaya dair karşılaştırmalı temelde incelenebilecek birçok alanda kaynak olarak sunduğu araştırma sonuçları bulunmaktadır. Ayrıca Türkçe çalışmalarda eserin sunduğu bilgilere karşı geliştirilen ve bu kapsamda bir eleştiri üreten bir çalışma da bulunmadığı gözlemlenmiştir. Ancak eserin özellikle Türkiye siyaseti çerçevesinde değerlendirildiğinde eleştiriye açık yönlerinin olabileceği düşünülmektedir.

Eserin geniş okuyucu kitlelerine erişmesi ve bir referans noktası olma özelliği kazanması ile birlikte yazar da daha sonraki çalışmalarında eseri bir başvuru noktası olarak değerlendirmiştir. Dijital aktivizm (Gerbaudo & Trere, 2015; 866-867), sosyal medya aktivizmi (Gerbaudo, 2017a) ve sosyal medya popülizmi (Gerbaudo, 2018) gibi kavramsallaştırmaların açıklanmasında yine kendi eserini referans olarak göstermiştir. Yazar, özellikle eserde yer vermiş olduğu örnekler üzerinden yaptığı açıklamalara sonraki çalışmalarında sık sık yer vermektedir ve böylece bu örneklerin geçerliliğini koruduğu yönündeki savunusunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Gerbaudo (2017b), henüz Türkçe'ye çevrilmemiş olan "The mask and the flag: Populism, citizenism, and global protest (Maske ve Bayrak: Popülizm, vatandaşlık ve küresel protesto)" isimli kitabında protesto biçimlerinden bahsederken yine 2011 yılı eylemlerine atıfta bulunarak bu çıkış noktasından bir açıklamaya girişmektedir. Bu bağlamda ifade edilmelidir ki yazar örnek olarak kullandığı eylemler üzerinden bir sınıflandırma yapma yoluna giderek kendi çalışmasının üzerine eklemektedir (Gerbaudo, 2017b; 111). Özel olarak "İşgal Et (Occupy)" eylemlerinin dünya genelinde bir yaygınlık kazanmasının ve belirli bir eylem biçimi üzerinden çok farklı yerlerde örneklerinin görülmesinin arkasında sosyal medyanın gücü olduğu savunusu bu anlamda öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak Gerbaudo'nun eseri, sosyal medyanın hem ortak tepkinin oluşturulmasında nasıl etkili bir araç olarak kullanılabileceğini göstermesi bağlamında hem de ortak tepkiyi nasıl üretebileceğini göstererek devletler için önlem alınması gereken yeni bir tehdit alanına işaret etmesi bağlamında iki yönlü bir etkiye sahiptir. Sahada yürütülen bir çalışmanın sonucu olarak ortaya çıkan bu eserin arkasından gelen çalışmalara da kaynak teşkil etmesinin, etkinin iki yönünün de devam eden çalışmalarda daha iyi anlaşılacağı bir ortam yarattığı düşünülmektedir. Önemli bir çıktı olarak kabul edilmelidir ki, sosyal medya hayatımızın hemen hemen her alanında olduğu gibi toplumsal ve siyasal olaylarda da önemli bir yer kazanmıştır ve bu noktada önemli olan onu doğru ve yasal sınırlar içinde kullanarak ondan faydalanabilmektir.

KAYNAKÇA

- Akintoye, R. I. (2012). The relevance of human resource accounting to effective financial reporting, *International Journal of Business Management and Economic Research*, 3 (4), 566-572.
- Aydın, S., Çanakçıoğlu, M. & Tuncay, E. F. (2015). İnsan kaynakları muhasebesi: karşılaştırmalı bir değerlendirme, *Kadir Has İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29 (4), 679-689.
- Bayram, M. (2018). İnsan kaynakları muhasebesi çerçevesinde türkiye muhasebe standartlarının incelenmesi ve insan kaynakları muhasebesi uygulama alanı. Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Bullen, M. & Eyler, K.-A. (2010). Human resource accounting and international developments: implications for measurement of human capital, *Journal Of International Business and Cultural Studies*, s.1-16.
- Dasari, P., Basha, C. S. & Devarapalli, R. (2013). A study on human resource accounting methods and practices in india, *International Journal Of Social Science ve Interdisciplinary Research*, 2 (4), 95-102.
- Eknath, D. Z. (2016). Human resource accounting – a tactical use of lev&schwartz model, *International Journal Of Scientific Research and Management (IJSRM)*, 4 (4), 4048-4052.
- Flamholtz, E. G., Bullen, M. L. & Hua, W. (2002). Human resource accounting: a historical perspective and future implications, *Management Decision*, Volume:40/10, 947-954.
- Flamholtz, E. G. (1973). Human resources accounting: measuring positional replacement costs. *Human Resource Management*, Vol. 46, No. 2 (Apr., 1971), pp. 253-267.
- Flamholtz, E. G. (1971). A model for human resource valuation: a stochastic process with service rewards. *The Accounting Review*. Vol. 46, No. 2 (Apr., 1971), pp. 253-267.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar: Ankara.
- Kaya, U. (2013). *İnsan kaynakları muhasebesi*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Keçecioglu, T. & Oktay, S. (2010). İnsan sermayesinin sayısallaştırılmasının dayanılmaz çekim gücü, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (3), 67-86.
- Kumar, T., Kavida, V. & Jegajothi. (2016). Valuation of human capital in infoys technologies ltd., *International Journal Of Commercer And Management Research*, Volume 2; Issue 8; August 2016; Page No. 55-59.
- Miles, M.B. ve Huberman, A.M. (1984). *Qualitative data analysis: a source book of new methods*, Sage: London.
- Naghshbandi, N., Shukuhian, H. & Chouhan, V. (2016). Comparative analysis of human resource accounting practices in indian steel companies, *Journal of Administrative Management, Education -and Training*,

12 (2), 175-185.

Patel, M. K. (2005), *Case studies on hrd practices*, Jaipur: Anmol Publications.

Shukla, A. & Naghsbandi, N. (2015). Comparative analysis of human resource accounting (hra) practices in indian companies, *International Journal Of Research and Development-A Management Review*, 4 (4).

Shukuhian, H. & Ashraf, H. S. (2017). Comparative analysis of human resource accounting practices and the effect of financial performance on human resource value in public sector companies in india, *Account and Financial Management Journal*, 2 (11), 1083-1093.

<https://thecommercepedia.blogspot.com/?view=flipcard>, Erişim Tarihi: 05.08.2018.

<http://www.pondiuni.edu.in>, Erişim Tarihi: 06.08.2018.